

Europejskie banki spółdzielcze w 2018 roku

Opracowanie zostało przygotowane dla Europejskiego Stowarzyszenia Banków Spółdzielczych (EACB) przez prof. Hansa Groenevelda (Tilburg University)^{1,2}.

Główne wnioski:

- Liczba członków wzrosła o 3,3% do prawie 85 milionów. [Liczba członków polskich banków spółdzielczych w ciągu roku spadała o 1,8% i wyniosła 951 741, w tym 948 659 osób fizycznych.](#)
- Średni udział w krajowej bankowości detalicznej na bazie danych pochodzących z obszaru badania, tj. 18 grup banków spółdzielczych z 13 krajów UE, wzrósł o ok. 0,5 p.p. i osiągnął najwyższy poziom w historii (odkąd prowadzone są takie badania). Warto tu zaznaczyć, że średni *market share* banków spółdzielczych w tych krajach – bez uwzględniania Polski – to 20,5%. [Mierzony wielkością aktywów udział polskiego sektora bankowości spółdzielczej w całym sektorze bankowym wyniósł 9,6% i znajdował się na podobnym poziomie, jak w latach ubiegłych.](#)
- Porównanie kluczowych wskaźników finansowych spółdzielczych grup bankowych i całego sektora bankowego tworzy bardzo złożony obraz bankowości spółdzielczej. Średni wskaźnik Tier 1 europejskich banków spółdzielczych wzrósł do rekordowo wysokiego poziomu 15,9, podczas gdy dla pozostałych banków ten sam wskaźnik spadł nieco (do 15,3). [Polskie banki spółdzielcze charakteryzują się wysokim dokapitalizowaniem, czego przykładem jest m.in. wysoka wartość współczynnika Tier 1, który w 2018 r. wyniósł 16,8% – wobec 16,3% w grudniu 2017 r.](#)
- Średni zwrot z kapitału własnego nie zmienił się w porównaniu do 2017 r. i w 2018 r. wyniósł (6,8%). [Wskaźnik ROE polskich banków spółdzielczych wyniósł na koniec 2018 r. 5,2% i był taki sam jak w grudniu 2017 r., a w porównaniu do 2016 r. zanotował spadek o 0,1 p.p.](#)

¹ Materiał w języku angielskim dostępny jest pod linkiem: <http://www.eacb.coop/en/virtual-library/studies/new-research-letter-european-co-operative-banks-in-2018-tilburg-university.html> (data dostępu: 29.10.2019 r.).

² Kolorem niebieskim wyodrębniono dodane przez KZBS do opracowania informacje i dane, które odnoszą się bezpośrednio do wyników polskich banków spółdzielczych w 2018 r.

- Średni wskaźnik kosztów do dochodów obu kategorii banków wzrósł o ok. 1,5 p.p. do blisko 66% w przypadku spółdzielczych grup bankowych i ponad 62% w pozostałej grupie banków, częściowo z powodu spadku marży odsetkowej netto. W 2018 r. polskie banki spółdzielcze legitymowały się wysokim wskaźnikiem C/I – 69,8%, co stanowi wzrost o 3,8 p.p. w porównaniu do 2017 r.
- Podobnie jak w latach poprzednich, europejskie banki spółdzielcze udzieliły więcej nowych kredytów, odnotowały wyższy wzrost depozytów oraz w mniejszym stopniu (niż pozostałe banki) ograniczyły sieć oddziałów i zatrudnienie. Obligo kredytowe dla sektorów niefinansowego i samorządowego w portfelu polskich banków spółdzielczych wzrosło w ciągu 2018 r. o 5,5% do 75,0 mld zł, depozyty wzrosły o 6,9%, (w całym sektorze bankowym o 7,9%) do 123,2 mld zł, a liczba placówek banków spółdzielczych obniżyła się o 90 w stosunku do grudnia 2017 r. i na koniec 2018 r. wyniosła 4 415.

Tło

Pod wieloma względami banki spółdzielcze znacząco różnią się od banków, które funkcjonują w oparciu o inny model prawny, np. spółki akcyjnej. Nie posiadają zewnętrznych akcjonariuszy, a ich klienci w łatwy sposób mogą zostać członkami spółdzielni bankowej, w związku z tym – odgrywać znaczącą rolę w ich zarządzaniu, zarówno na poziomie lokalnym, jak i w pewnym sensie – centralnym. Banki spółdzielcze charakteryzują się lokalnie rozproszonym członkostwem i budują swoją bazę kapitałową przede wszystkim dzięki zatrzymaniu wyniku finansowego.

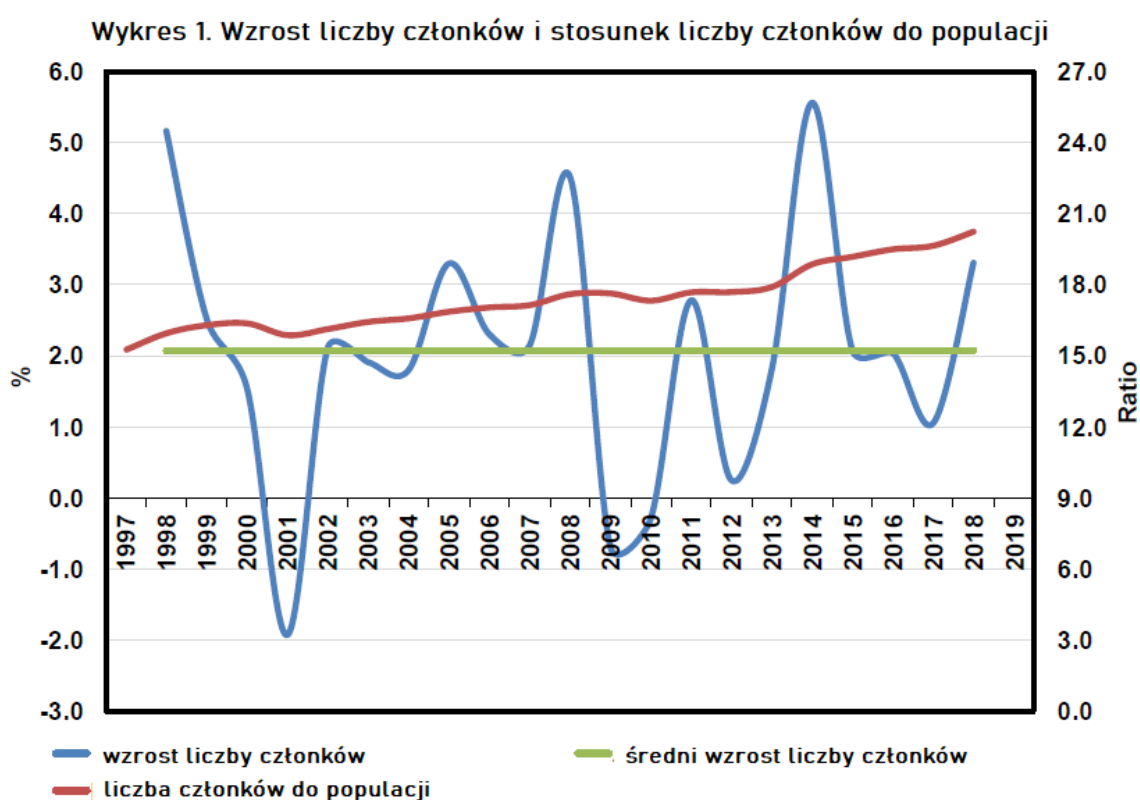
W niniejszym opracowaniu zostały przedstawione wskaźniki finansowe 18 spółdzielczych grup bankowych w 13 krajach europejskich na 2018 r., na podstawie zagregowanych danych finansowych spółdzielczych grup bankowych, które pochodzą ze źródeł publicznych lub są przygotowane przez poszczególne banki³. Jednocześnie zbierano lub konstruowano identyczne wskaźniki z różnych renomowanych baz danych dla krajowych systemów bankowych, w których działają opisywane banki spółdzielcze. W przypadku krajów nie obracających walutą euro, w próbie wszystkie dane przeliczono na euro według kursu obowiązującego w dniu wyciągu.

Szybki wzrost liczby członków

Członkostwo *de facto* stanowi o poziomie legitymacji banków spółdzielczych do posługiwania się modelem spółdzielczym przy prowadzonej działalności gospodarczej. W 2018 r. baza

³ Dane, w oparciu o które przygotowano niniejszy raport, pochodzą od banków spółdzielczych, Banku Światowego, Europejskiego Banku Centralnego i europejskich instytucji nadzorczych.

członków objętych badaniem banków spółdzielczych wzrosła o ok. 2,7 mln – stanowi to znaczny wzrost. W porównaniu w danymi za rok 2017, liczba członków wzrosła o 3,3%, sięgając już 84,8 mln. Niebieska linia na Wykresie 1 pokazuje, że ten procentowy wzrost jest wyższy niż średni długoterminowy wzrost liczby członków o ok. 2% rocznie (obrazowany prostą zieloną linią). Od 1997 r. liczba członków prawie ciągle wzrasta, z wyjątkiem 2001 r. i 2009 r. Czerwona linia odzwierciedla stosunek liczby członków do populacji. Wskaźnik ten wykazuje długoterminowy trend wzrostowy i wyraźny skok w 2018 r. W 2018 r. wskaźnik ten po raz pierwszy przekroczył 20. Oznacza to, że średnio więcej niż 1 na 5 mieszkańców w 13 krajach europejskich objętych przeglądem jest obecnie członkiem banku spółdzielczego.

Powody tak szybkiego wzrostu liczby członków są różne, wśród nich można wyszczególnić: różnego typu korzyści o charakterze finansowym, korzyści niematerialne, ambicja uczestnictwa w pracach wewnętrznych organów zarządczych, przywiązanie do marki, duże zadowolenie z produktów i usług, realizacja podejścia *dual-bottom* (tj. dążenie do połączenia celów gospodarczych i społecznych), darowizny oparte na współpracy itd. Jednocześnie należy zauważyć, że klient zazwyczaj nie jest zobowiązany do uzyskania statusu członka, jeśli ubiega się o pożyczkę w banku spółdzielczym.

Spadek liczby lokalnych lub regionalnych banków spółdzielczych, który wynikał z fuzji lub zmian w zarządzaniu spowolnił swoją dynamikę z 5,3% odnotowanych w 2017 r. do 3,4% – w 2018 r. Do końca 2018 r. istniało ok. 2900 banków spółdzielczych. W tym samym roku banki spółdzielcze zmniejszyły sieć oddziałów o 3,1%. Chociaż ograniczenie to jest zgodne z tendencją długoterminową, tempo zamykania oddziałów przez banki spółdzielcze w ciągu ostatnich dwóch lat było znacznie wyższe niż w latach poprzednich. W 2018 r. zatrudnienie w spółdzielczych grupach bankowych zmniejszyło się o 1,1%, a całkowite zatrudnienie w bankach spadło o 2,1%, co oznacza, że banki spółdzielcze zwalniają proporcjonalnie znacznie mniej ludzi niż komercyjne.

Wzrost udziału w rynku

Dotychczas, o ile było to możliwe, banki spółdzielcze osiągały najwyższe udziały w rynku krajowym. Udział w rynku kredytów i depozytów wzrósł nie mniej niż o 0,5 p.p. (Tabela 1). Ten pozornie umiarkowany wzrost oznacza wyraźne przesunięcie wielu miliardów euro pożyczek i depozytów w stronę klientów. Ponieważ inne banki zmniejszyły liczbę oddziałów w większym stopniu niż banki spółdzielcze, ich udział w rynku oddziałów gwałtownie wzrósł do 33.

Tabela 1. Średni udział spółdzielczych grup bankowych w rynku

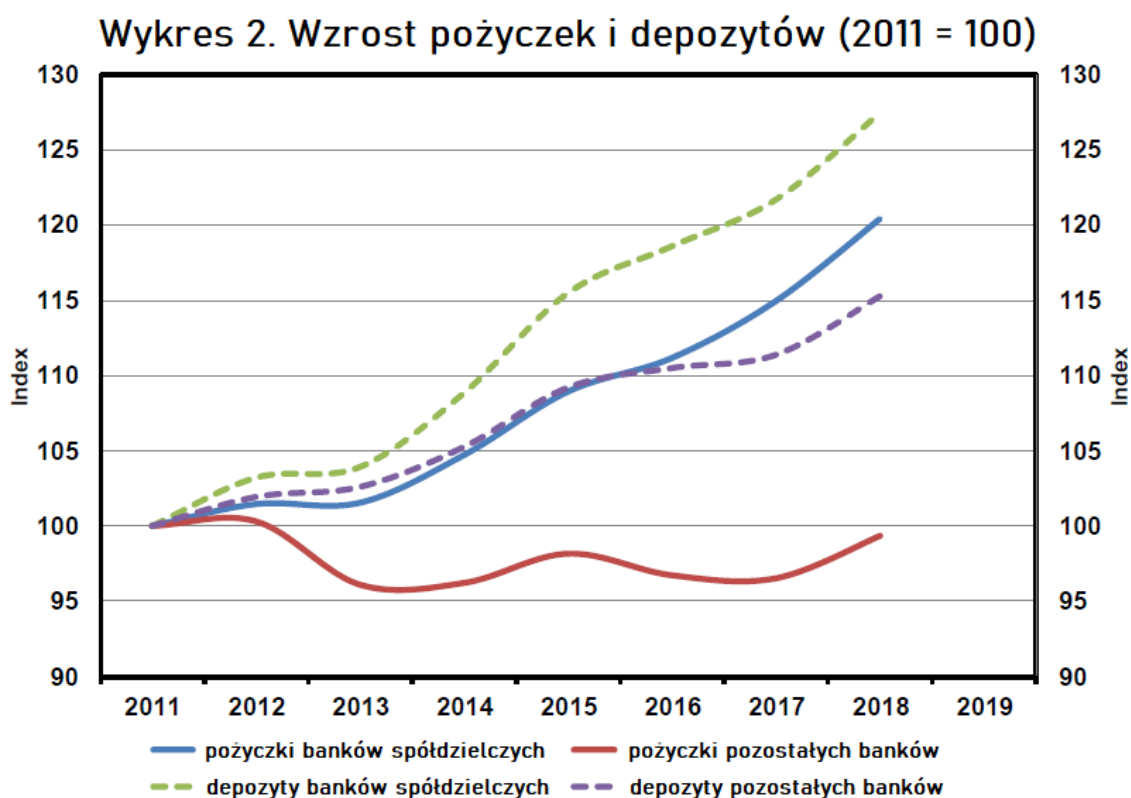
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Zmiana w punktach procentowych (2011-2018)
Pożyczki	21.2	21.5	21.8	21.9	22.1	22.4	22.6	23.1	+ 1.9
Depozyty	20.9	21.3	21.5	21.4	21.4	21.8	21.5	22.0	+ 1.1
Oddziały	29.1	29.6	30.7	31.4	31.5	32.3	32.3	33.0	+ 3.9

Udział w ogólnej liczbie oddziałów zawsze przewyższał udział w rynku kredytów i depozytów, ale różnica nigdy nie była tak wyraźna jak obecnie. Można to zjawisko uzasadnić tym, że to, co historycznie wyróżnia banki spółdzielcze, czyli fakt, że działają one ze stosunkowo gęstą siecią oddziałów i są fizycznie blisko swoich członków, jest nadal widoczne i ma znaczenie w społecznym odbiorze. Fakt ten nie oznacza, że banki spółdzielcze nie rezygnują z fizycznych kanałów dystrybucji swoich produktów i usług na rzecz kanałów cyfrowych. Niemniej jednak niektóre najnowsze badania wskazują, że połączenie przyspieszonej redukcji sieci oddziałów i rosnącego wykorzystania cyfrowych kanałów dystrybucji dla usług finansowych może istotnie osłabić różne tradycyjne cechy wyróżniające banków spółdzielczych. Jednocześnie można zauważyć, że banki spółdzielcze są tego świadome i w związku z tym wprowadzane przez nie zmiany niekoniecznie powinny prowadzić do zmniejszenia liczby kontaktów z członkami.

Wyraźny wzrost kredytów i depozytów

Wzrost udziałów w rynku daje przełożenie na wyższy wzrost kredytów i depozytów w bankach spółdzielczych, w porównaniu z wynikami banków komercyjnych. Banki spółdzielcze zwiększyły portfel kredytowy o 4,7%, podczas gdy w przypadku banków komercyjnych wolumen kredytów pozostających do spłaty innych banków wzrósł o 2,9%. Wykres 2 pokazuje, że ekspansja kredytowa banków spółdzielczych zawsze przekraczała wzrost kredytów wszystkich innych banków. Od 2011 r. banki spółdzielcze przyznały niefinansowemu sektorowi prywatnemu 20% dodatkowych pożyczek. Po okresie wyraźnego spadku wolumen kredytów pozostałych banków powrócił do tego samego poziomu, co w 2011 r.

W 2018 r. banki spółdzielcze zwiększyły również bazę depozytową o 4,7%, podczas gdy wzrost depozytów w innych bankach (3,5%) ledwie przekroczył ekspansję kredytową. Zielone i fioletowe kropkowane linie na Wykresie 2 wskazują, że banki spółdzielcze przyciągają znacznie więcej depozytów niż pozostałe banki.

Opisane zmiany w zakresie kredytów i depozytów doprowadziły w 2018 r. do stabilizacji wskaźników kredytu do depozytu nieco poniżej 1, zarówno dla banków spółdzielczych, jak i wszystkich innych banków. Tuż przed kryzysem finansowym w 2008 r. prywatne oszczędności pokryły ok. 80% portfela prywatnych pożyczek całego sektora bankowego, podczas gdy

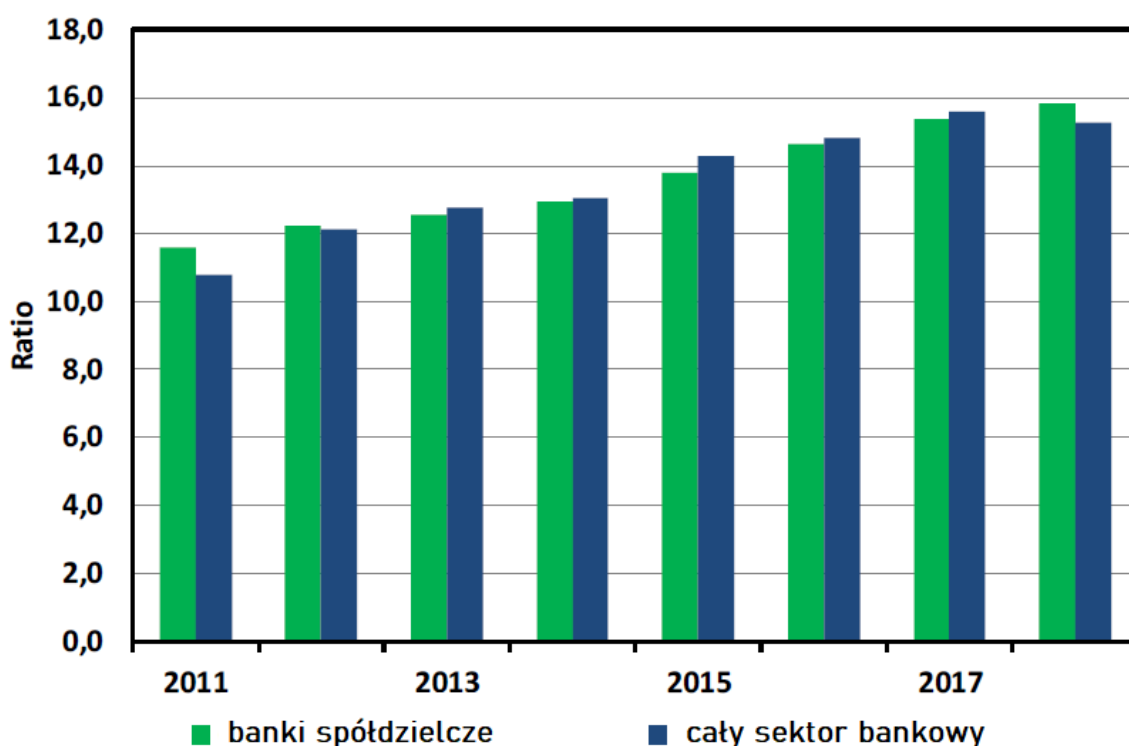
banki spółdzielcze działały z jedynie niewielką „luką depozytową” w wysokości 3%. W niedługim czasie wszystkie pozostałe banki zmniejszyły „lukę depozytową”, ograniczając krótkoterminowe finansowanie hurtowe i ograniczając wzrost akcji kredytowej. Teraz częściej korzystają ze stabilnego finansowania depozytów. To wskazuje na częściową zbieżność strategii finansowania obu rodzajów banków, która może być w jakimś zakresie egzekwowana przez nowe wymogi regulacyjne wprowadzone w ostatnich latach.

Rekordowy poziom wskaźnika Tier 1

Banki spółdzielcze w 2018 r. wypracowały rekordowy wynik w zakresie średniego wskaźnika Tier 1. W 2018 r. wskaźnik ten wzrósł o 0,5 p.p. – do 15,9. Wskaźnik ten wszystkich pozostałych banków spadł o 0,3 p.p. do poziomu 15,3.

Po raz pierwszy od 2012 r. wynik banków spółdzielczych był nieco wyższy niż wynik osiągnięty przez pozostałe banki. W nieco dłuższym okresie można zaobserwować znaczną poprawę stabilności wielu pojedynczych banków, co jest wynikiem zaostrenia wymogów regulacyjnych i cyklicznej poprawy koniunktury gospodarczej.

Wykres 3. Średnia wskaźnika Tier 1

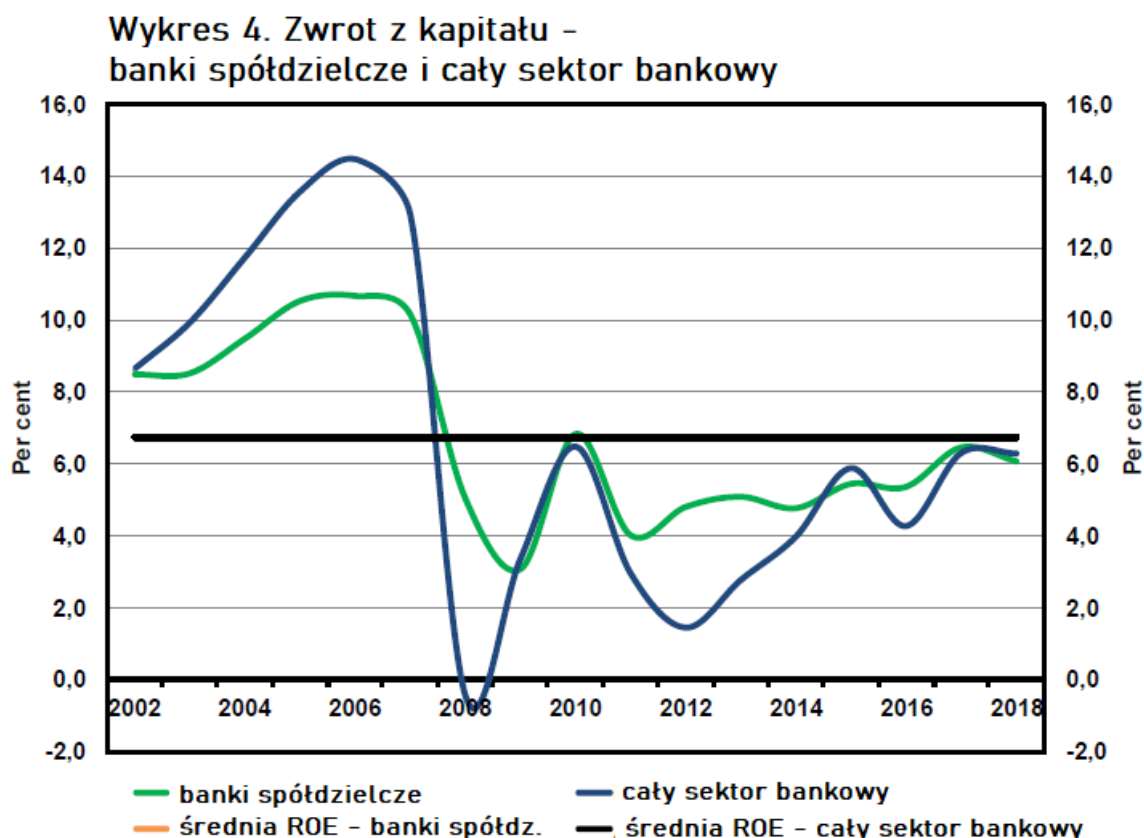

Przed, w trakcie i bezpośrednio po kryzysie finansowym z 2008 r. rozbieżność między obydwooma wskaźnikami była znacznie większa, ponieważ banki spółdzielcze prowadziły

działalność bankową z wyższymi buforami kapitałowymi. Od 2012 r. Tier 1 banków spółdzielczych nie różni się znacząco od Tier 1 całego sektora bankowego (Wykres 3).

Stabilny zwrot z kapitału własnego

W 2018 r. zwrot z kapitału własnego był prawie identyczny jak w 2017 r. Wynik jest efektem wielu współistniejących czynników, do których należy zaliczyć: utrzymujący się umiarkowany wzrost gospodarczy, środowisko niskich stóp procentowych, rosnące koszty regulacyjne.

Ponieważ banki spółdzielcze koncentrują się w swojej działalności przede wszystkim na bankowości detalicznej, z uwagi na „luźną” politykę pieniężną zaskakujący wydaje się fakt, że udało im się utrzymać poziom ROE. Z danych bazowych rzeczywiście wynika, że istotnie dotknęły ich wyjątkowo niskie stopy procentowe. Przychody odsetkowe netto jako odsetek aktywów ogółem spadły z 1,5 p.p. w 2011 r. do 1,2 p.p. w 2018 r. W wyniku ożywienia gospodarczego, które doprowadziło do obniżenia wartości kredytów z utratą wartości, negatywny wpływ tego spadku został zrównoważony wyższymi „innymi przychodami operacyjnymi” oraz znaczącym spadkiem kosztów ryzyka. Banki spółdzielcze ograniczyły jedynie koszty operacyjne w ograniczonym zakresie. Składnik wynikający z „innych kosztów administracyjnych” zregulowanego rachunku zysków i strat nawet nieznacznie wzrósł. Prawdopodobne jest, że zjawisko

to częściowo wynika ze zwiększonych inwestycji w IT i wyższych kosztów regulacyjnych i zgodności.

Rosnące wskaźniki kosztów do dochodów

Dane bazowe wskazują na niewielki spadek przychodów operacyjnych i niewielki wzrost kosztów operacyjnych, co powoduje wzrost wskaźników kosztów do dochodów o około 1,5 p.p. w 2018 r. W ciągu ostatnich ośmiu lat ogólny wskaźnik C/I banków spółdzielczych był nieco wyższy niż średni wskaźnik innych banków (Wykres 5). Średnia różnica wyniosła w tym okresie 2,5 p.p. To trwałe odchylenie można przypisać różnym czynnikom. Jednak wniosek, że sama struktura kooperacyjna wiąże się z większym obciążeniem kosztowym, wydaje się niewłaściwy, ponieważ należy również wziąć pod uwagę różnice w modelu biznesowym, orientacji, wielkości, stopniu internacjonalizacji itp. Banki spółdzielcze mogą również uznać ten wskaźnik za pozycję rezydualną. W takim przypadku wskaźnik ten odgrywa ograniczoną rolę w podejmowaniu decyzji biznesowych, o ile na przykład klienci są zadowoleni z oferowanych usług finansowych i generowane są wystarczające nadwyżki netto do tworzenia buforów kapitałowych.

Wykres 5. Wskaźnik kosztów do dochodów – banki spółdzielcze i cały sektor bankowy

